

Memòria de les excavacions d'urgència realitzades a l'Ermita de Sant Pau

Magi Miret, Josep Miret

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

La vil.la de Sant Pau

L'hermita de Sant Pau està situada a la zona de contacte entre l'extrem final d'una de les elevacions calcàries que envolten el Montgròs i els materials quaternaris conreables, a quatre-cents metres al nord de les cases de Ribes i a 77 m. s.n.m. Està lleugerament elevada respecte a les terres del voltant, motiu pel qual es domina des d'ella gran part de la plana de Ribes. Un camí d'uns tres cents metres comunica l'hermita amb la carretera C-211 de Sitges a Canyelles (1).

Per notícies orals sabem que no gaire lluny de l'hermita hi havia un pou naixent (Pou d'en Benet) on els caçadors anaven a beure aigua, ja que aquesta es podia agafar amb la mà. Fa alguns anys el Pou d'en Benet s'assecà i per aquesta raó fou tapat amb pedres.

La dada documental coneguda més antiga de l'hermita data de l'any 1414 (2), però no correspon a la data de construcció, que es remunta versemblantment a uns quants anys abans. L'antiga hermita fou reformada entre els anys 1706 i 1804 -amb interrupcions- fins prendre la fesomia actual (3).

Troballa de tombes

L'any 1900 en fer unes rases per a la plantació de mallols a la vinya de sota l'era (vegeu fig. 2) es descobriren diverses tombes. Sortosament d'aquesta troballa ocasional n'hem pogut recollir alguna informació en documents contemporanis al fet. El malaguanyat historiador Josep Bertran i Miret, farmacèutic de Ribes, anota al seu dietari (20/12/1900): "Pasamos á la viña de las inmediaciones de la ermita de S. Pablo, y hallamos buen nº de huesos humanos que indican la existencia de un antiquísimo cementerio". La mateixa notícia és recollida en un dietari de Can Puig on es fa la referència següent (26/12/1900): "La noticia de que en la pessa de terra nostre de la partida de Sn Pau y que mena en Peret Massiá, ab motiu de ferhi rases per plantació, si habian trobat molts restos humans, y com à sitjas, y llosas y ctes (?), lo que diuen que al arrebasar ja varen descubrir y trencar ánforas etc, arribà á ser del domini publich, propagada especialment pel primer investigador En Joseph Bertran, aquey poseix alguns objectes curiosos; se

discuteix vivament en sa casa que serà?".

Dotze anys més tard Mn. Andreu Malgà parla en el setmanari local "Montgròs" (nº 4, 25 de gener de 1912, any III) de la troballa "en terres de sa part baixa" de "multituds d'enterraments y entre ells una sepultura d'obra construïda en forma humana y tapada per lloses de terra cuita" (4).

Totes aquestes notícies, malgrat no ésser gaire explícites, permeten de localitzar una necròpolis d'inhumació de tipus semblant a les tombes aparegudes a la vil.la romana del Vinyet (Sitges), amb tombes de teula, d'àmfora i de morter cobertes amb teules planes (5).

L'excavació de 1950

Pere Giró, comissari d'excavacions de Vilafranca del Penedès, excavà l'any 1950 un fons de sitja situada a pocs metres al SO de l'ermita, prop de la plaça, segons informació facilitada pels masovers (fig. 2). D'aquest sondeig se'n donà una breu notícia (7). Les dimensions de la sitja eren 1.70 m de diàmetre i 1.24 de profunditat. Dins hi va trobar una llosa semicircular de 60 cm, alguns claus de ferro i fragments d'àmfores de nanses rectes. Aquests materials es conserven al Museu del Vi de Vilafranca del Penedès.

Materials superficials

La notícia de la troballa de tombes i de terrises atragué la curiositat d'alguns afeccionats que al llarg dels anys següents recolliren alguns materials superficials i els identificaren com a procedents d'una vil.la romana. Aquests materials es guardaren en una mena de petit museu local que no reeixí, situat a la Casa del Terme. Es recolliren teules, un molí giratori, i ceràmica ibèrica i romana (6). Aquests materials es perderen en desaparèixer el museu.

Als darrers anys s'han dut a terme una sèrie de periòdiques i continuades prospeccions pels camps situats al sud de l'ermita, les quals han proporcionat abundants fragments ceràmics. Els materials es concentren en els camps de garrofers i la vinya situats sota l'ermita, per sobre del camí que mena a la Coma. En el marge entre el camí i la vinya inferior, i a d'altres punts, hem vist trossos d'opus signinum (paviment romà de calç barrejada amb fragments ceràmics triturats), la qual cosa fa pensar que part de la vil.la fou destruïda per remocions agrícoles o per la construcció de l'ermita.

La ceràmica fina ha estat recollida de manera exhaustiva, amb els percentatges següents:

Freqüència relativa de la ceràmica fina

Vernís negre: 1.7 %

Sigil.lates: 27.3 %

Clares: 71.0 %

TOTAL: 427 fragments

Es evident la supremacia de les ceràmiques clares, que respon tant a la circulació dels productes ceràmics (les sigil.lates existeixen sols a les darreries del segle -I i durant el següent preponderantment, ja que en el segle II i següents són més freqüents les ceràmiques africanes), com a la llarga durada de la vil.la que arriba fins al segle IV com a mínim.

Els fragments que s'han recollit i les formes que s'ha pogut identificar són:

Ceràmica de vernís negre: 7 fragments, del tipus A, un d'ells amb palmetes (s. -II) i 3 d'imitació del B.

T.S.I.: Uns set fragments, amorfs, alguns d'ells tal vegada gal.lics.

T.S.G. i T.S.H.: En total 109 fragments amb majoria dels atribuïbles a produccions hispàniques. La major part de la T.S.G. són fragments petits i rodats, difícils de distingir de les produccions hispàniques. La T.S.H. presenta sovint decoracions de cercles i línies ondulades. Es documenten les formes 37, 27, Ritt. 8, Drag. 15/17, 18, 24/25...

Clara A: És la més abundosa de totes amb 211 fragments amorfs i 80 vores. S'ha identificat les formes següents, a partir de les vores:

Lamb. 1a: 1

Lamb. 2a: 3

Lamb. 2b: 4

Lamb. 3a: 3

Lamb. 3b: 6

Lamb. 3c: 1

Lamb. 3 sense determinar: 7 (i 3 dubtosos)

Lamb. 6: 1 dubtós

Lamb. 8: 3 (i 7 dubtosos)

Lamb. 9b: 2

Lamb. 10a: 21 (i 4 dubtosos)

Lamb. 10b: 2 (i 2 dubtosos)

Lamb. 4/36: 2

Lamb. 34: 1 (i 1 dubtós)

Lamb. 11-12: 1 dubtós

Clara D: 1 fragment amorf possible.

Clara D: 2 fragments de la forma Lamb. 51, 1 possible de la 42 i altres 8 de possibles. Una imitació de la forma 51 (possiblement no africana).

S'ha recollit fragments de tegulae (un amb l'estampilla MARI) i imbrex. Són molt abundants les ceràmiques comunes, especialment les africanes (formes Vegas 5 i 16). Està documentada també l'existència de lucernes. Hi ha fragments d'ànfores de distints tipus. Es documenta l'àmfore itàlica Dressel 1 de pasta rugosa, dura amb abundants partícules i una vora i bocins de la forma 7/11 de la Bètica.

L'excavació de 1981

L'Ajuntament de Sant Fere de Ribes, propietari de l'ermita, tenia previst engrandir i enrajolar la plaça situada davant seu. Per a uest motiu, abans no fos massa tard, es sol·licità el preceptiu permís per realitzar alguns sondeigs amb la finalitat de comprovar quina era la situació exacta de les restes i el seu estat de conservació. Segons els resultats que se n'obtinguessin es podrien prendre les mesures adients per a la conservació i estudi de la vil·la (8).

Els treballs d'excavació es realitzaren des del 20 d'agost al 5 de setembre de 1981. Es realitzaren quatre sondeigs:

Sondeig A

Aquest sondeig s'obrí a l'extrem W de la plaça de l'ermita, a mig metre del pedris que tanca la plaça per la part nord. Al començar els treballs amidava 3x2 metres, però posteriorment s'amplià 3 m² més de tal forma que al final tenia 9 m² de superfície (figs. 4 i 5).

S'observaren quatre nivells a mesura que s'aprofundí:

Nivell Ia- Cendra procedent d'un foc situat al sud del sondeig, de color gris quasi negre, no gaire dur.

Cobreix el nivell Ib a la zona sud del sondeig. Té diverses ceràmiques vidriades molt modernes. No presenta cap problema per distingir-lo perquè ressalta pel color fosc i poca consistència.

Nivell Ib- Capa marró fosca de 3 a 30 cm de gruix de terra compacta amb petites pedres. En algun punt no queda gaire clara la diferència entre el nivell Ib i el nivell II al qual cobreix, ja que es presenten taques i zones de transició. Conté ceràmiques recents i d'altres atribuïbles al segle passat. Probablement es tracta d'un terraplanat de la plaça endurit pel pas continuat.

A la cantonada SE i a 10 cm de la superfície aparegué un paviment poc consistent format per morter de calç, pedres i fragments amorfs de ceràmiques bastes, amb un gruix mig de 4 cm. A fi de determinar la seva naturalesa ampliàrem el sondeig 3 m² i es comprovà que continuava. Aquest paviment anava immediatament sota el nivell Ib i per sobre del II. Lateralment es trobava en contacte amb el nivell Ib, però la superfície de contacte era irregular. El paviment estava trencat pels cantons W i N, on hi havia una rasa poc fonda reomplerta pel nivell Ib, que allí tenia més potència. La tècnica constructiva d'aquest pa-

viment recorda l'"opus signinum" romà, però la situació estratigràfica i el fet d'estendre's segurament per tota la plaça, fa que ens inclinem a identificar-lo amb la data de construcció de la plaça que, segons fonts documentals (9), es realitzà l'any 1830.

Nivell II- De 20 cm d'espessor aproximadament. Nivell de terra grogosa compacta formada per "soldó" que forma el sòl natural. Presenta una inclinació cap al SE no gaire acusada. Cobreix el nivell III i és cobert pel nivell Ib i el paviment. En alguns punts és difícil de distingir els límits entre aquest nivell i el superior i l'inferior.

És un estrat bàsicament estèril.

Nivell III- És el mateix nivell II només que més endurit i s'ha de treballar a piqueta. Hi vam arribar només per assegurar-nos que no hi havia res més ensota. És un estrat geològic i per tant no té interès arqueològic. Presenta la mateixa inclinació que el nivell II.

El sondeig A no donà pràcticament cap vestigi romà. Val a dir que es troba a uns set o vuit metres del lloc on, segons els masovers, Pere Giró va trobar una sitja. Per aquest sondeig es pot deduir que al pavimentar la plaça es va nivellar el terra fins arribar als estrats geològics, de tal manera que si hi havia alguna resta romana en aquest sector va ser destruïda.

Sondeig B

Fou obert a la banda E d'un camp de garrofers situat més avall de l'ermita de Sant Pau. Amidava 3x1 metres, amb l'eix màxim orientat 336 ° E. Profunditat màxima a la què es va arribar: 60 cm. Es distingiren els nivells següents:

Nivell I- Nivell de terra vegetal tova amb nombroses ceràmiques vidriades. Es nota que la terra d'aquest nivell ha estat remenada per l'arada. Color gris.

Nivell II- De color gris i bastant compacte, format per la mateixa terra del nivell I que no ha estat remoguda per l'arada. Conté ceràmiques vidriades i esporàdicament també sortien algunes ceràmiques catalanes decorades i romanes. La separació entre els dos nivells esmentats és difícil de seguir, ja que es tracta de la mateixa terra.

Nivell III- Estèril. De color groc format per "soldó." Estrat natural semblant al nivell II del sondeig A. En arribar a aquest nivell geolò-

gic sense haver trobat gairebé cap vestigi romà es donà per finalitzat el sondeig (fig.6)).

Sondeig C

Situat entre la cantonada NE i un petit marge d'un camp de garrofers que mena en Campena, dins la propietat de Can Puig, al recte i més avall del sondeig A i a ponent del sondeig B. Amidava 3x1 m, però s'amplià posteriorment pel cantó sud i per l'oest, fins assolir els 4.75 m². S'observaren 5 nivells (figs. 7 i 8).

Nivell I- Superficial, de color gris i remenat per l'arada. Bona part dels materials recuperats en aquest nivell són romans, procedents de l'arrossegament de ceràmiques del nivell II produït per l'arada. Es recuperaren fragments de dòlia, de tegula, d'imbrex, de morter, d'opus signinum i ceràmiques vulgars, clares i modernes. Es pot considerar com el resultat d'abocar terra a fi d'adaptar el pendent de la muntanya a les necessitats agrícoles en època moderna. Es sobreposa al nivell II.

Nivell II- De terra argilosa de color vermellós. Contenia restes constructives romanes de parets, paviments i teulades, fragments de pintures murals, ceràmiques vulgars i clares A, tegulae, imbrices i dòlia, tot trencat i barrejat. Aquests materials reposaven sobre dos grans fragments de dòlia distintes, un corresponent al fons i l'altre a la paret. Aquests dos fragments estaven col·locats acuradament sobre el nivell IV i falcats per trossos de tègules i dòlia. L'acurada disposició dels grans fragments de dòlium no té explicació lògica de moment, ja que van ésser col·locats quan ja eren trencats i llur utilització com base de sustentació de runa no és gens versemblant. Una possible explicació fora que aquests fragments de dòlia ja hi eren abans, si es pot comprovar que aquesta zona fou un camp de dòlia. Cal anotar una acumulació de pedres a l'oest del fragment de dòlium 1 que per la petitesse del sondeig resta imprecisa la seva funció.

Els materials d'aquest sondeig han estat separats en dos grups: Els que aparegueren sobre el dòlium 1 es consideren del nivell IIa, i els que aparegueren sobre el dòlium 2 nivell IIb. Val a dir que el dòlium 2 contenia sobretot una massa de morter.

Quant a la cronologia dels materials recuperats, els més antics són un fragment de T.S.I. de la forma Goudineu 27 (primer decenni a. C.), una vora de vernís roig pompeià, forma Vegas 15 (època augusta fins mitjan del segle I) i un bocí de ceràmica ibèrica pintada. També es recolliren quinze fragments de clara A corresponents al segle I (formes 4/36 i 5), però sobretot al segle II (formes 9b i 10), de manera que el conjunt pot datar-se a mitjan d'aquest segle com a terminus post quem, molt probablement ajustat a la realitat, car tota la resta de materials és residual, anterior a aquesta data, llevat dels fragments de Lamboglia 10, datables del segle II i bona part del III.

Nivell III- De color gris, cobria els nivells IV i V i era cobert pel nivell II en un extrem. Corresponia a un reompliment parcial per anivellar el pendent del sòl natural. Els materials que contenia no proporcionaren una cronologia concreta dins l'època romana.

Nivell IV- Correspon a sediments naturals de color groc, del mateix tipus dels trobats al fons dels sondeigs A i B. Estèril. Els pocs materials que se li atribueixen es trobaven al pla de contacte entre aquest nivell i el II.

Nivell V- Sediment natural de color molt fosc.

Sondeig D

Fou obert a la plaça a l'extrem oposat al del sondeig A, quasi al davant de l'ermita. Amb aquest sondeig es pretenia de confirmar l'inexistència de restes constructives a la plaça, tal com es podia veure al sondeig A. Les mides eren 2x1. A 4cm de la superfície aparegué el mateix paviment del sondeig A, tallat per un rec inutilitzat que duia l'aigua a la cisterna de la casa. No es trencà el paviment ni es continuà profundint per manca material de temps (fig. 9).

El forn de les Timbes

L'any 1945 foren descobertes les restes d'un forn al marge esquerre del torrent de Sant Pau, a la vora de la seva unió amb la riera de Ribes (10). Es conservava tan sols la cambra de foc, circular, amb cendres i les parets interiors vitrificades per l'acció del foc (11). Dues fotografies del moment de la descoberta es conserven a l'Arxiu del Comú de Ribes (fig.10). A Can Geló, on visqué l'il·lustre ribetà Cristòfol Mestre Artigues, es conserva un croquis esquemàtic fet per ell del forn (fig.11). Sabem per informacions orals que s'excavà l'interior de la cambra, sense que s'hi trobés res, com era de preveure. Pels voltants del forn s'han pogut recollir alguns fragments de terrissa romana de cronologia diversa, relacionables amb la vil·la de Sant Pau, situada a uns tres-cents metres en línia recta vers el NE. Actualment son encara visibles les parets del forn, molt malmeses per l'erosió excepte en aquells punts recoberts per un gruix de terra que les *protegeix* (fig.12). Si s'hagués conservat l'abocador de peces rebutjades per mala cocció, a través d'elles tal vegada podríem conèixer la cronologia d'aquest forn, però ara per ara amb les minses dades que posseïm, no és possible. Resta per tant incerta la seva atribució a l'època romana. Fins temps recents les argiles del torrent de Sant Pau havien estat aprofitades per a la tàpia de les cases de Ribes i la fabricació de totxanes, en l'anomenat "Forn de l'Obra", no gaire lluny de l'anterior (12).

CONCLUSIONS

Podem conèixer la cronologia d'aquesta vil.la a través d'algunes de les ceràmiques recollides pels camps de sota l'ermita. Els seus inicis es poden situar en el segle -II gràcies a alguns bocins de "ceràmica de vernís negre" de procedència itàlica (13). La vida hi continuà sense interrupcions durant cinc segles, arribant al segle IV de la nostra Era (14). L'existència de l'ermita en el mateix lloc de la vil.la podria indicar una continuïtat de poblament, però amb les dades actuals no es pot assegurar que s'hi continués visquent més enllà de l'època romana. Sant Pau no és l'únic cas de superposició d'una ermita medieval damunt de restes romanes. El mateix succeeix a Santa Margarida (15) i el Vinyet (16) (Sitgès), a Sant Gervasi (Vilanova i la Geltrú) (17), a Sant Valentí de les Cabanyes, i a Sant Esteve de Castellet (Castellet i la Gornal) (18)), totes elles en el Penedès. Creiem que aquest fenomen no és casual, però difícilment podria deure's a una continuïtat del poblament, ja que implicaria la transformació d'una explotació agrícola en un edifici amb funcionalitat religiosa. Desconeixem ara per ara la raó motivadora d'aquesta superposició. Tal vegada obeeix a la voluntat de cristianitzar llocs anteriorment ocupats per assentaments pagans.

Les habitacions de la vil.la deuriem estar situades en la zona entre l'ermita i les feixes superiors de conreu. La troballa de restes superficials de paviments fa pensar que hagin estat arrasades, sigui per la construcció de l'ermita o per l'abancament del terreny amb finalitats agrícoles. A través dels materials fornits pel sondeig C es dedueix que les habitacions més nobles de la casa estaven decorades amb pintures murals. Els murs eren fets amb pedra i morter o amb tovot. Els sostres cobrien pel sistema corrent en aquella època, mitjançant grans teules planes amb les vores recobertes per d'altres corbes, com les d'ara, per evitar infiltracions.

A la part baixa de l'elevació és on hi hauria el cementiri d'inhumació on reposarien els difunts de la vil.la de

Sant Pau. El costum d'enterrar els morts a la vora de les cases era força estès a les vil·les romanes.

L'observació de l'estratigrafia del sondeig C (fig.8) ens permet de bastir algunes hipòtesis sobre el funcionament de la vil·la al llarg del temps, que no poden ésser contrastades mentre no es realitzi una excavació en extensió. En la part del treball que segueix passem a explicar aquestes hipòtesis.

En un primer moment el pendent del sòl natural (estrat IV) fou nivellat per l'aportació de terres (estrat III), a fi d'aconseguir un augment d'espai útil, aprofitat versemblantment com a magatzem per a guardar líquids (vi, oli?) dins de grans gerres anomenades "dolia" . També podem considerar com a zona d'emmagatzematge de la vil·la la sitja excavada per P. Giró en 1950, situada més amunt, tocant a l'actual plaça.

Més tard, a mitjan segle II de la nostra Era, d'acord amb la cronologia fornida per les ceràmiques, la vil·la sofreix una remodelació important. A l'àrea de magatzem els fragments de les velles dolia són colgats de runa procedent de l'enderroc d'una part de la casa (nivell II). En aquest munt de runa hi van a parar tot d'elements arquitectònics: pedres amb morter adherit procedents de les parets, trossos de teules, fragments de pintures murals, etc. (fig.7) .

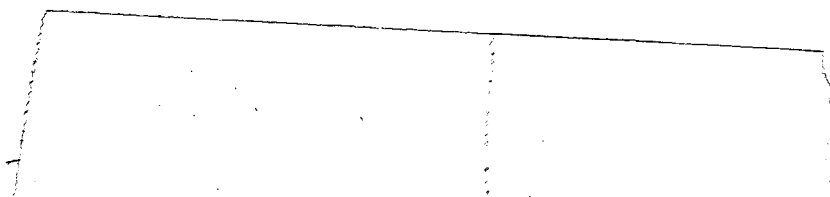
Com quedà la vil·la després d'aquesta remodelació del segle II és cosa que no podem saber, ja que no està documentat per cap sondeig. Només podem dir que la vil·la seguí existint almenys uns cent-cinquanta o dos-cents anys més, fins al segle IV, d'acord amb el testimoni dels materials trobats en superfície.

Finalment, sempre segons les dades del sondeig C, en època moderna, quan ja la vil·la només era un munt de runes, s'aprofitaren els terrenys on hi havia enterrades les seves runes per a transformar-los en ^{els} camps de conreu que hi veiem ara. Aquesta transformació, junt amb la construcció de l'ermita i l'emplanament de la plaça davant seu, degueren destruir i arrasar bona part de

les restes de la vil.la i produïren la dispersió dels materials arqueològics pels camps i marges del voltant.

El sondeigs fets el 1981 permeten de tirar endavant el projecte d'engrandiment i arranament de la plaça de Sant Pau sense por a malmetre el nostre patrimoni, a més de contribuir al seu estudi. Creiem que actuacions d'aquest tipus, amb l'entesa entre institucions públiques i arqueòlegs, són fonamentals i cal donar-les continuïtat, a fi d'aconseguir l'estudi i conservació del nostre patrimoni històric amb les màximes garanties.

Josep Miret - Magí Miret

NOTES

- (1) Full 447 de l'I.G.C., long. 5° 27' 15", lat. 41° 15' 58".
Full X-08 del Plànol Topogràfic de l'A.M.B., X: 396,82, Y: 4.569,21,
Z: 77 m s.n.m.
- (2) Arxiu Diocesà de Barcelona, visites pastorals, 1414.
- (3) Pere Miret Cerdà i Josep Bertran i Miret (1895), "Ermùta de S. Pablo",
El Eco de Sitges, nº 162, 20 de gener de 1895
- (4) M.P. "Perfils històrics de Sant Pere de Ribas", Montgròs, any III,
nº 4, 25 de gener de 1912. Probablement fa referència a la mateixa tro-
balla del 1900.
- (5) Albert Ferrer, "Hallazgo de una necrópolis romana en el Santuario
del Vinyet (Sitges)", Ampurias, XIII, Barcelona 1951, p.191-195.
- (6) En una fitxa d'arqueologia, datada al gener de 1950, i conserva-
da a l'Arxiu Històric del Comú de Ribes s'esmenta el següent:

"Muy cerca de esta ermita han sido descubiertos fragmentos de

ceràmica ibèrica y en menor proporcion la romana.

"Segun el Sr. Miret en los viñedos próximos de la parte baja fueron halladas sepulturas antiguamente, en cuyo lugar hay todavia frag. de tegula romana y un molino giratorio.

"Se conservan estos materiales en el Museo de S. Pere de Ribas."

(7) Pere Giró, "Noticias de Arqueología de Cataluña y Baleares", Ampurias, XXVII, 1964-65, p. 274.

(8) Les excavacions foren subvencionades pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Sant Pere de Ribes.

(9) Pere Miret i Josep Bertran, op. cit.

(10) Full 447 de l'I.G.C., long. 5º 27' 12", lat. 41º 15' 51".

Full X-08 del Plànol Topogràfic de l'A.M.B., X: 394,75, Y: 4.568,7, Z: 55 m s.n.m.

(11) Pere Giró, "Noticias de Arqueología de Cataluña y Baleares", Ampurias, XXVII, 1964-65, p. 274.

(12) Per una tipologia dels forns romans vegeu M. Bertran, Las ánforas romanas en España, Zaragoza, 1971.

D'altres forns descoberts a la comarca són, a més a més dels d'Adarró (Antoni Ferrer, "El poblament ibero-romà de Darró, de nou al descobert", Informació Arqueològica, 26, Barcelona, 1978), els de les Badies, Can Raventós, Can Cassanyes i la Casota, tots ells en el terme de Castellet i la Gornal (X. Virella, Catàleg Arqueològic de Castellet i la Gornal, Institut d'Estudis Penedesencs, 1983, pp. 47, 61, 75 i 109 respectivament.

(13) Entre ells un fragment de fons decorat amb una palmeta.

(14) Els materials més moderns que coneixem de la vil·la són uns pocs fragments de ceràmica de procedència nord-africana del tipus clara D.

(15) Albert Ferrer, "El sarcòfago romano de Sitges", Ampurias, VII-VIII, 1943-46, p. 368.

(16) Albert Ferrer, op.cit. a la nota 5 .

(17) M. Tarradell, "Santuàries ibèriques i ibero-romanes a llocs alts". Memòria de l'I.A.P. de la Universitat de Barcelona, 1979, p. 40.

(18) X. Virella, op. cit. p. 56.

Acció divulgadora

Al marge de les activitats estrictament arqueològiques s'endegà la tasca de divulgar l'excavació i els resultats obtinguts en la mateixa. El resultat d'aquesta campanya foren:

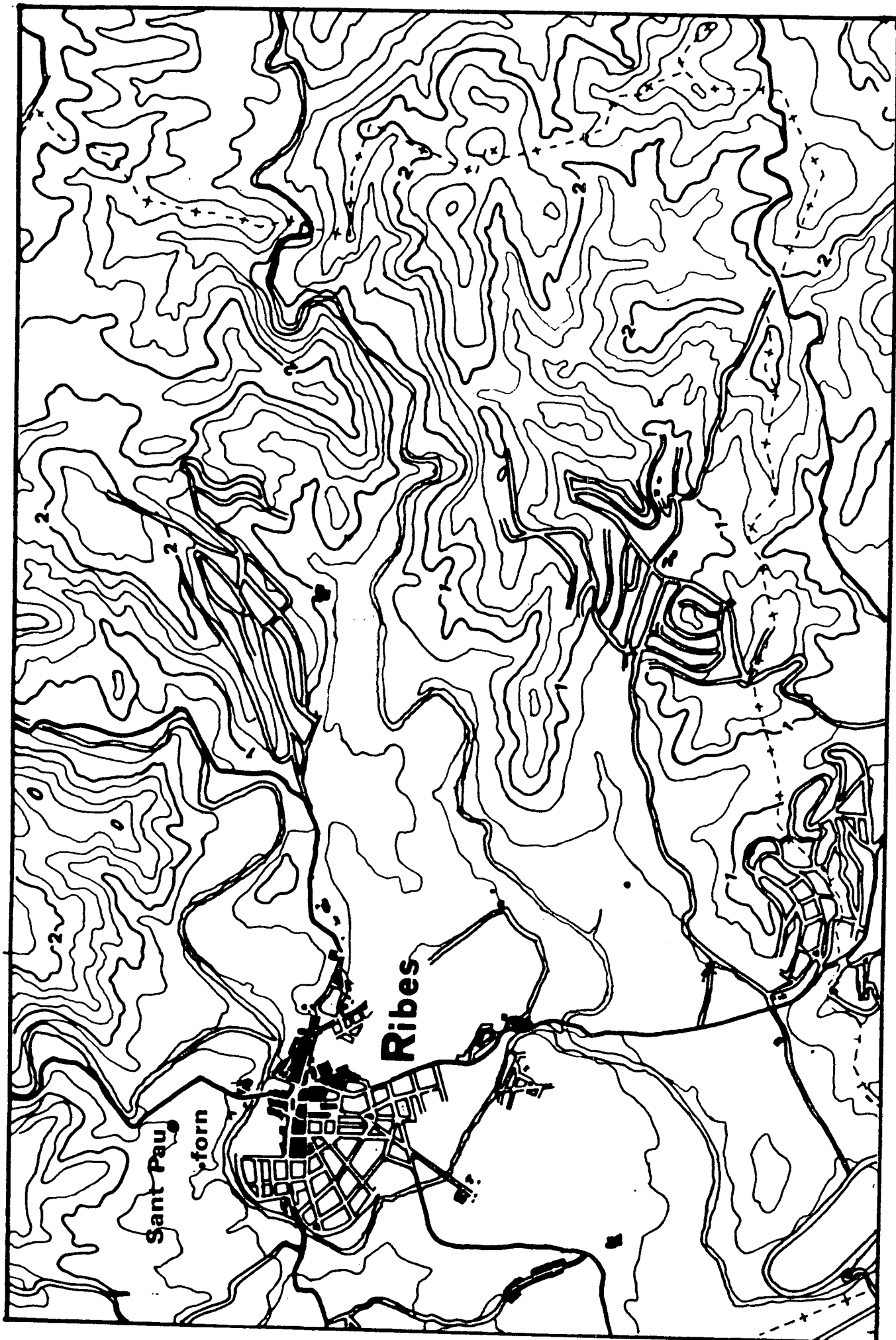
a/ Participació dels directors d'excavació en un parell d'ocasions en programes culturals de l'emissora municipal Ràdio Ribes i presentació d'un comunicat a la mateixa emissora en finalitzar els treballs.

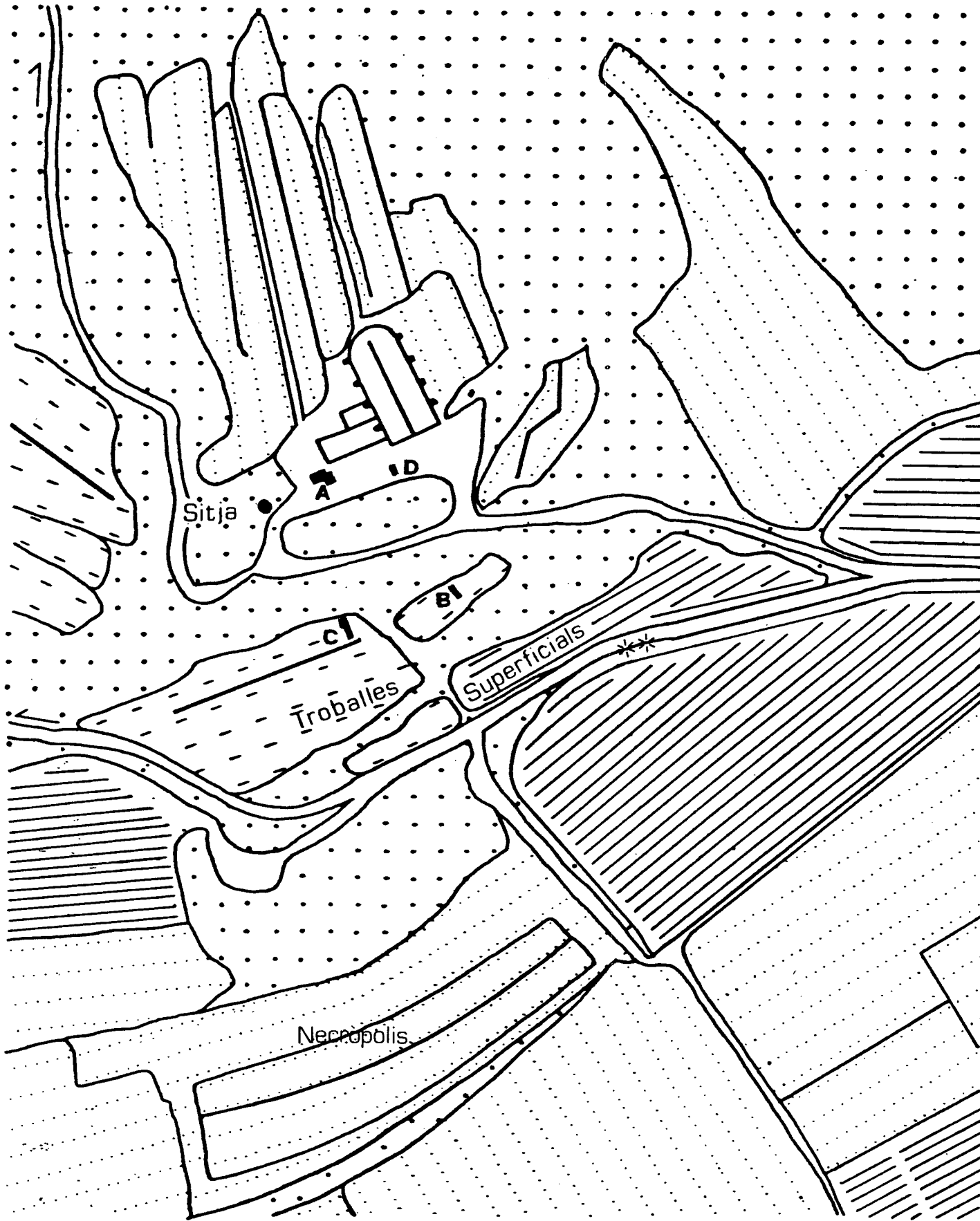
b/ Participació en l'exposició "Per viure millor" organitzada per l'Ajuntament de Sant Fera de Ribes amb diverses fotografies i una explicació de l'excavació de Sant Pau.

c/ Es donaren explicacions als nombrosos visitants de l'excavació.

d/ Publicació d'un treball de divulgació intítolat "Ribes 2000 anys enrera" al programa de la Festa Major de Sant Pau (gener de 1982).

e/ Publicació d'un treball de divulgació a la "Miscel·lània penedesenca 1983", amb el títol de "La vil·la romana de Sant Pau (Sant Fera de Ribes-Gerraf)" que compon el nucli central d'aquesta memòria (a aparèixer l'any 1984).

* "opus signinum"

fig. 2

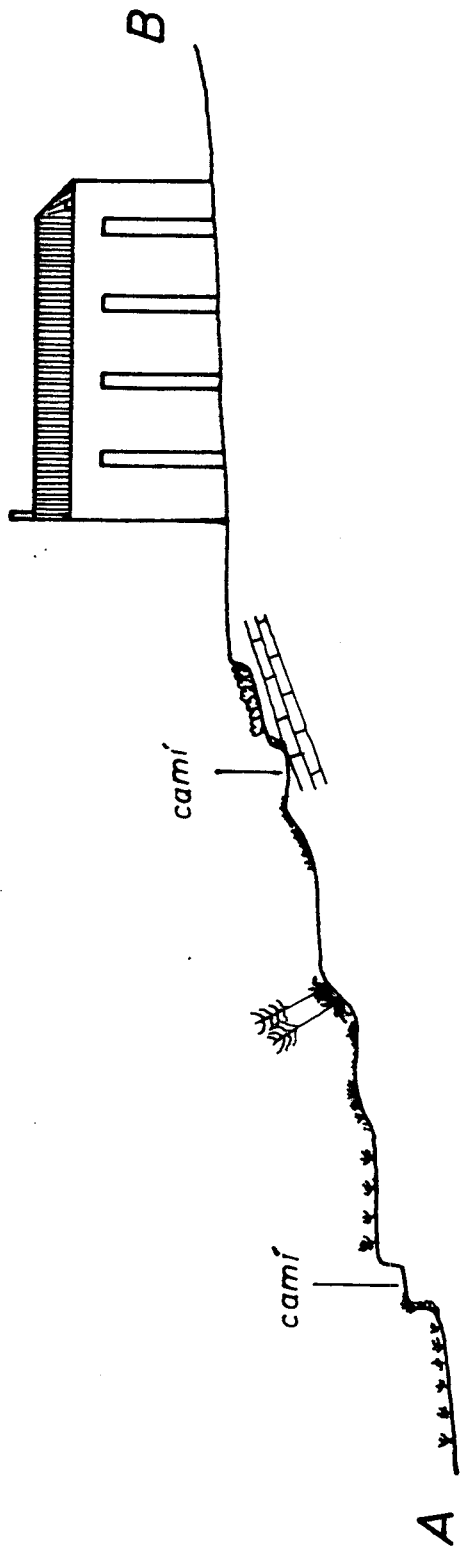

fig. 3

SANT PAU Sondeig A

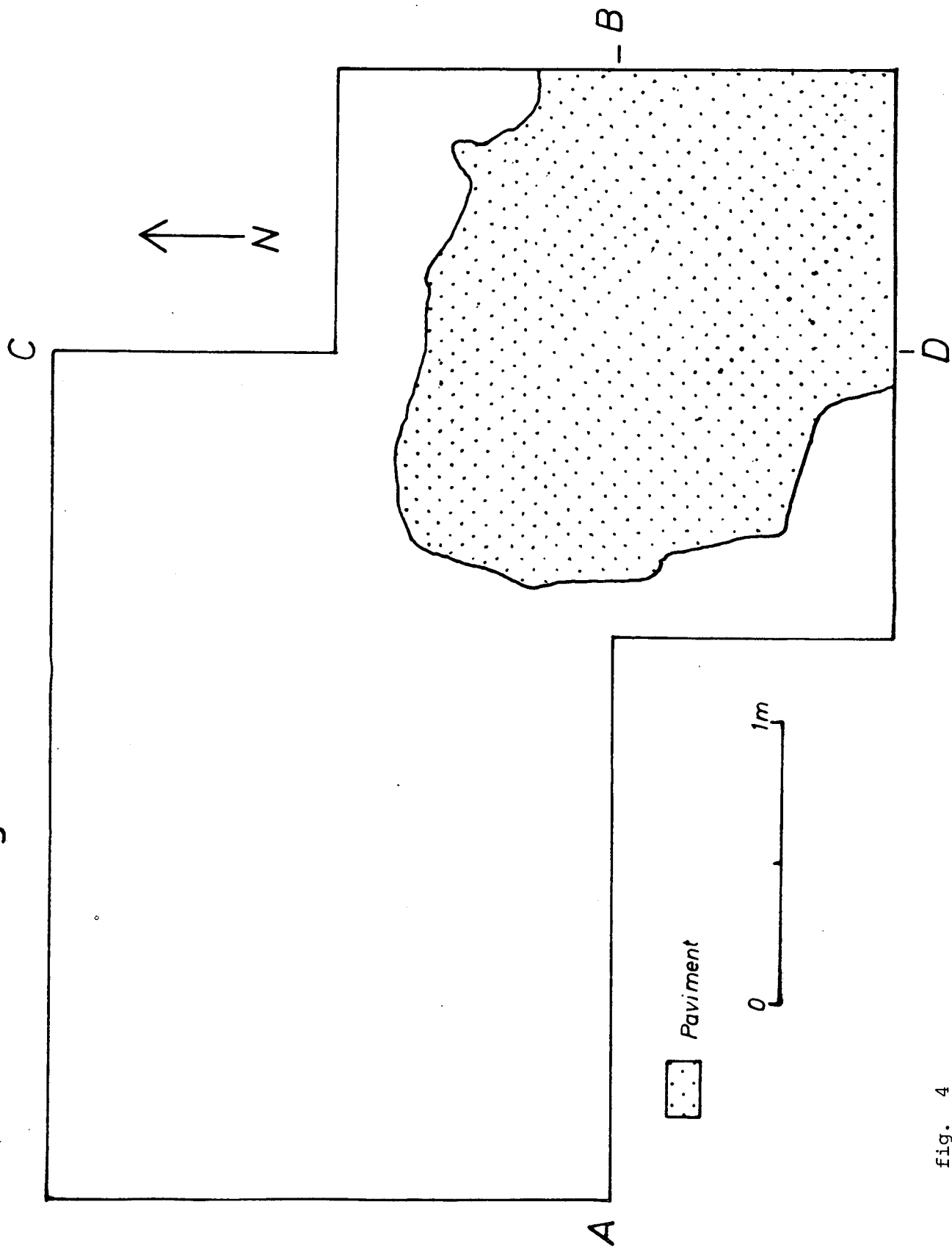

fig. 4

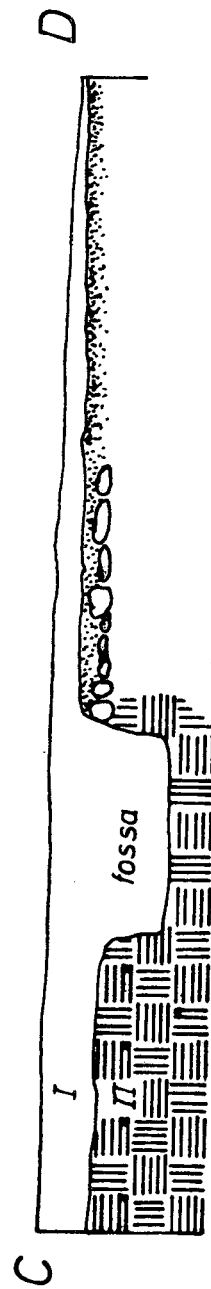
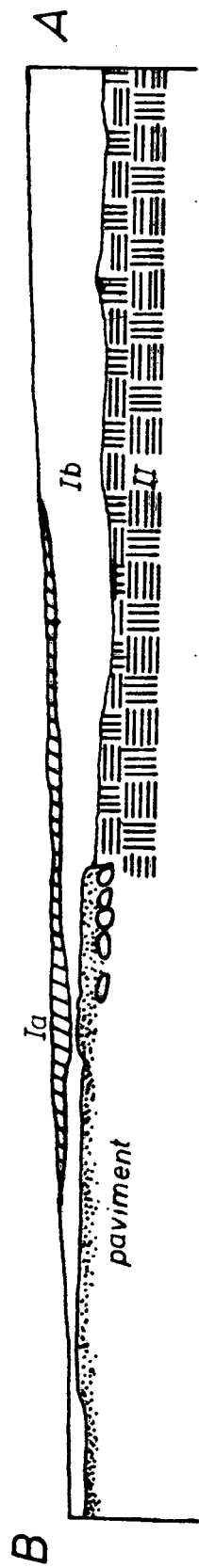

fig. 5

SANT PAU Sondeig B

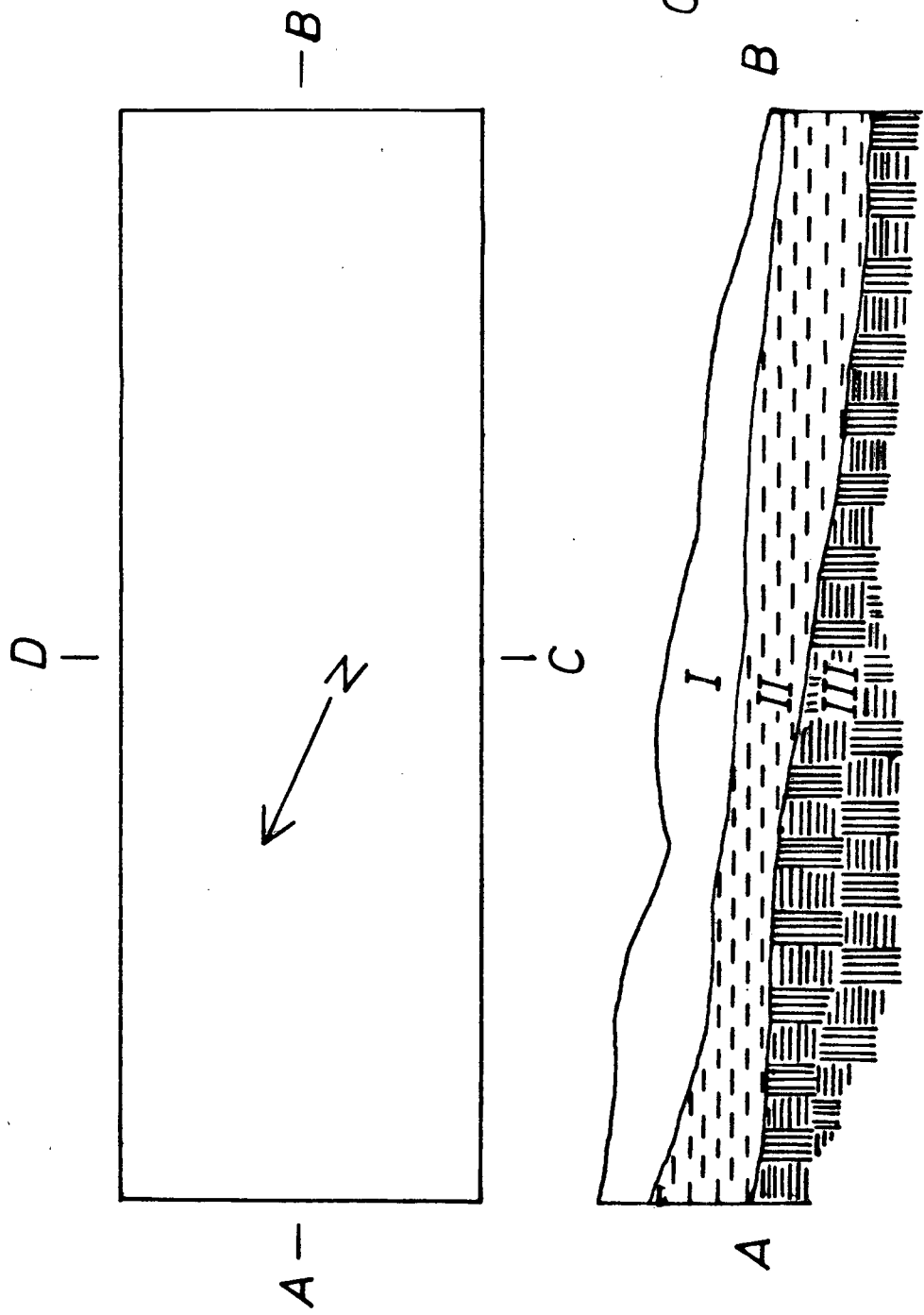

fig. 6

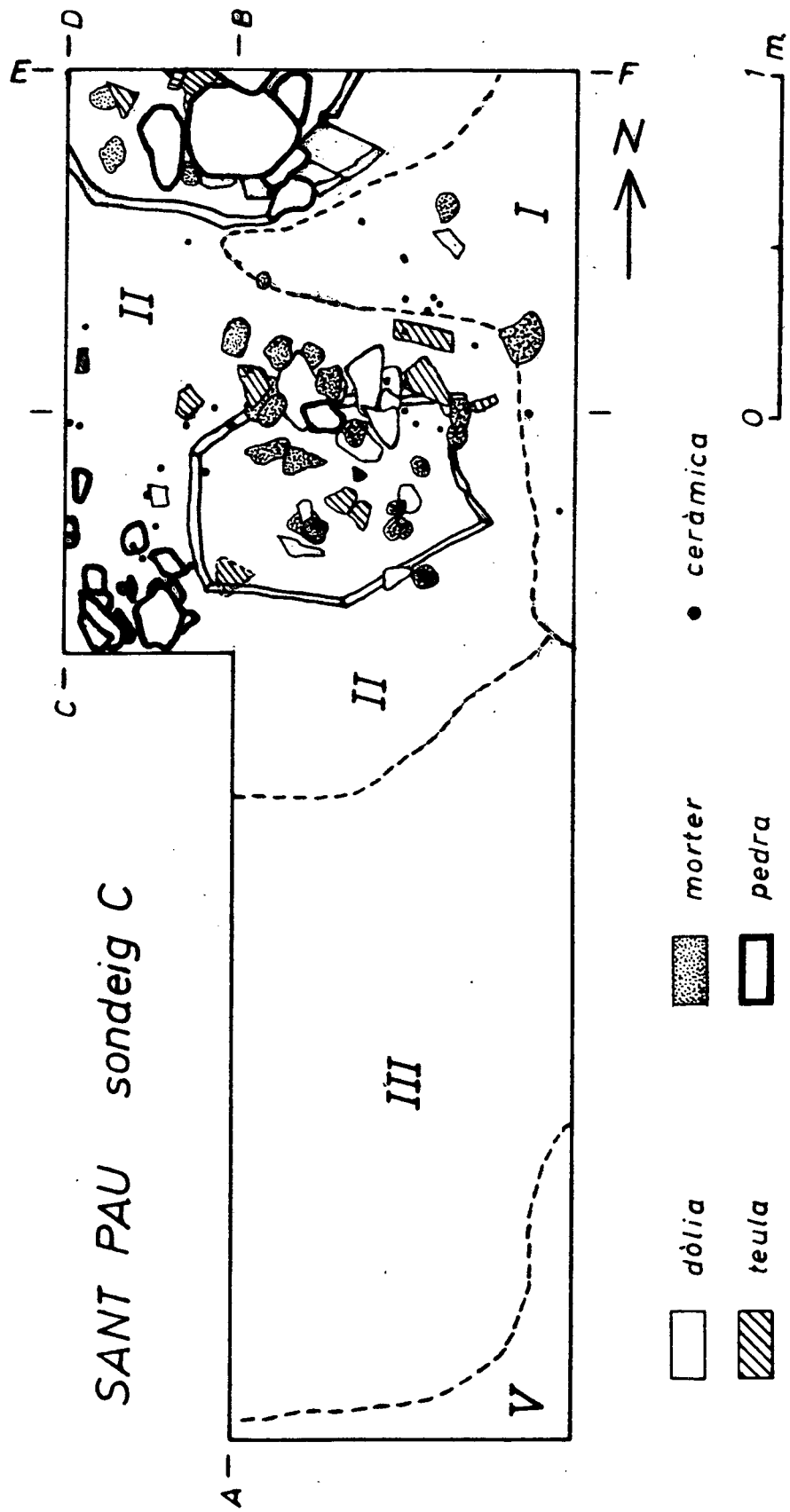

fig. 7

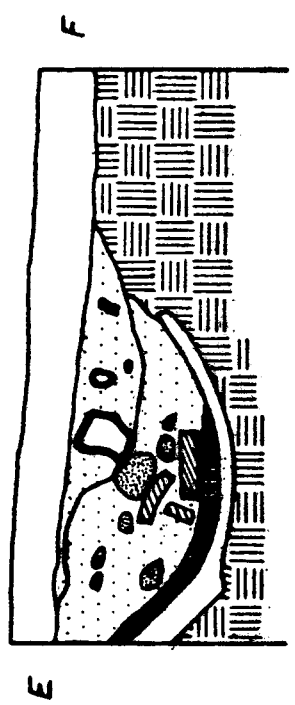
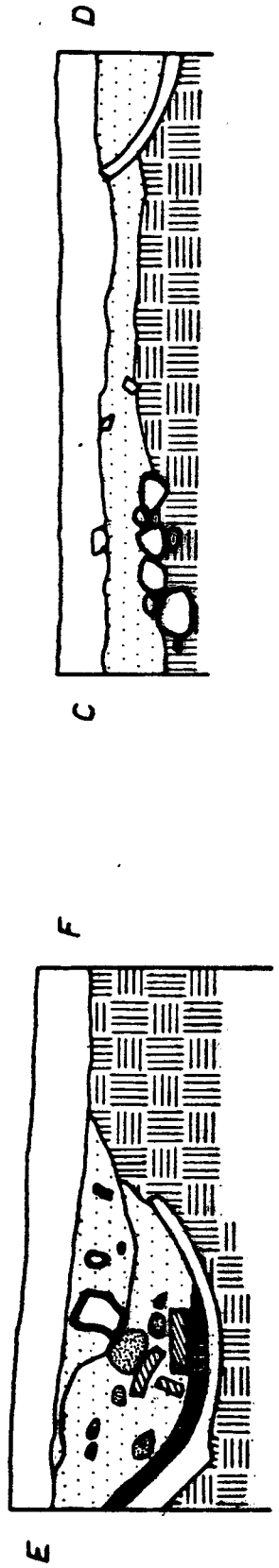
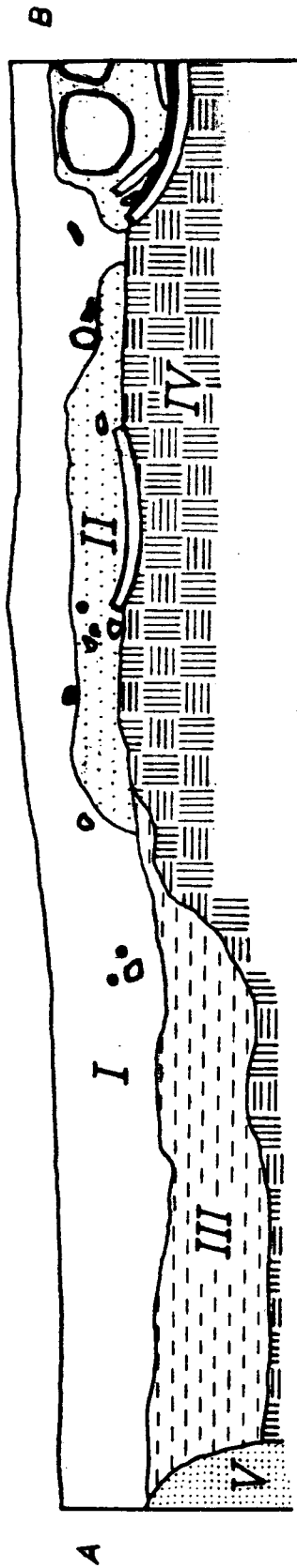
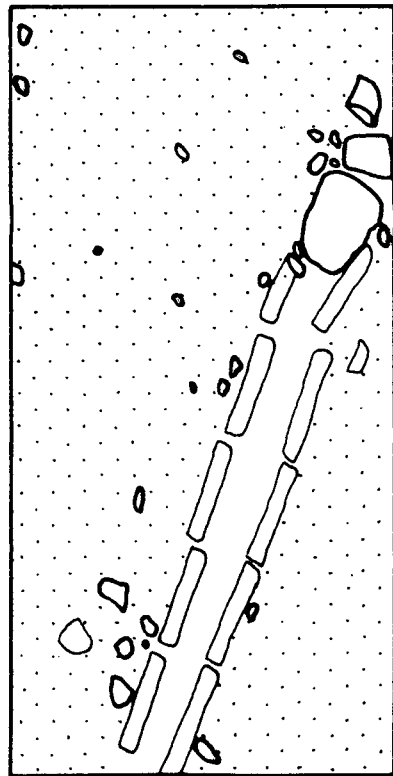

fig. 8

SANT PAU Sondeig D

 Paviment

 Pedra

 Maó

fig. 9

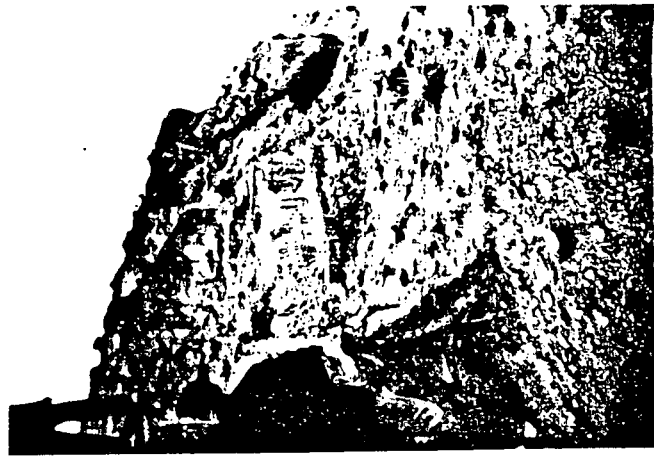
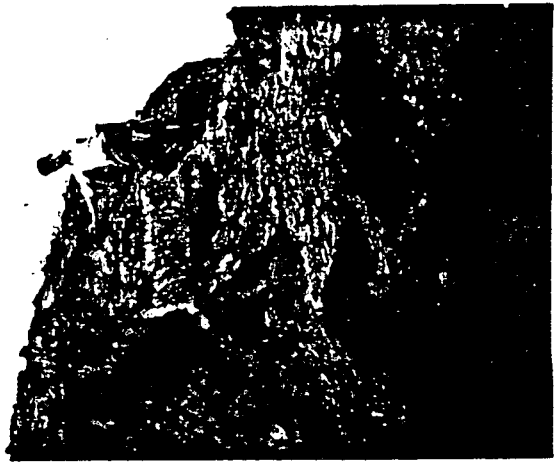

fig. 10

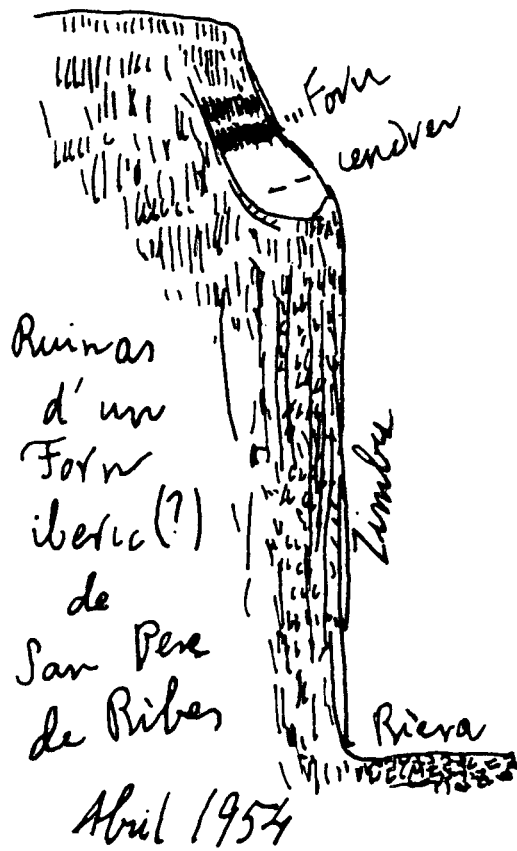

fig. 11

Forn de "Les Timbes"

Sant Pere de Ribes

GARRAF

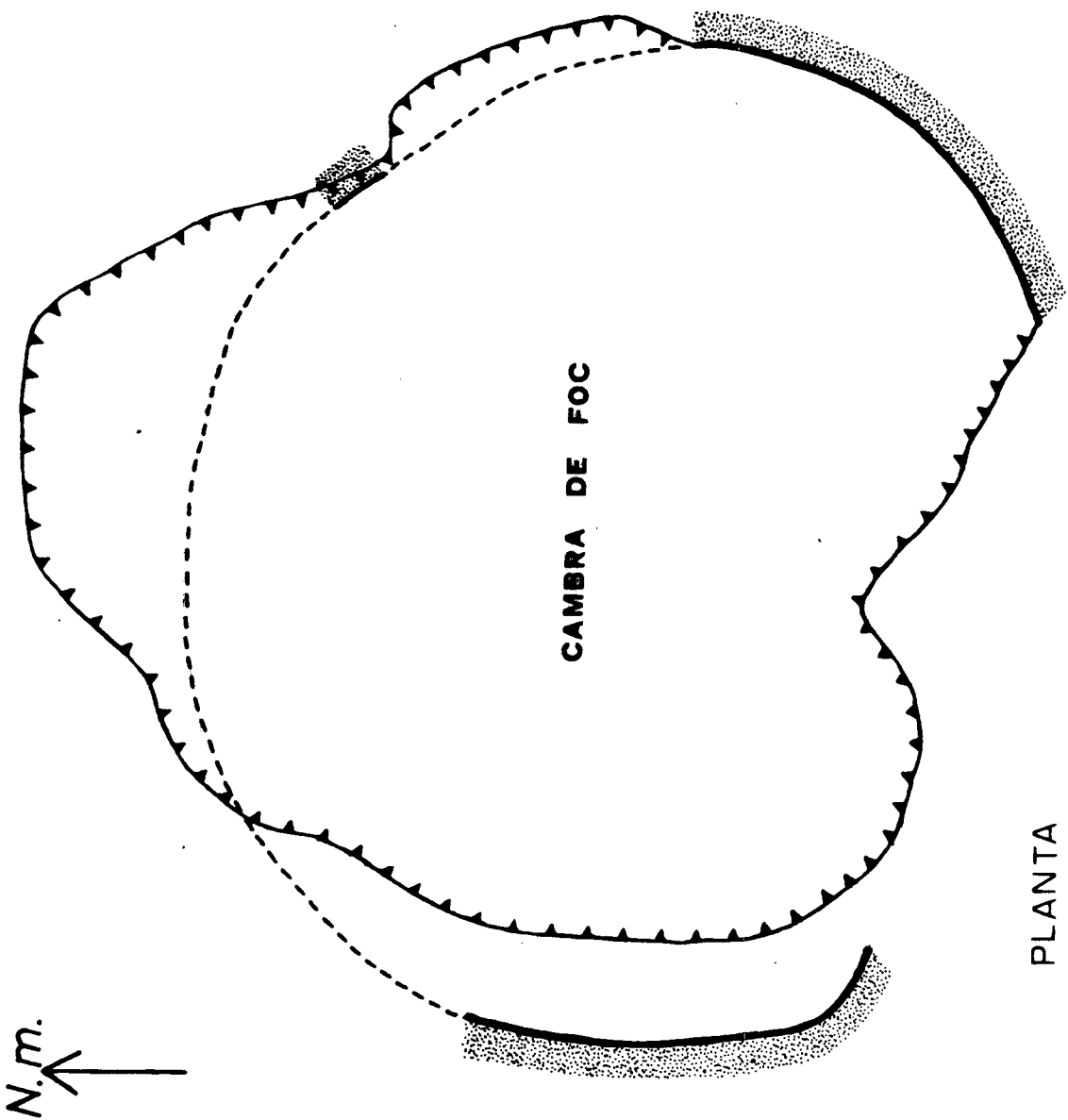

fig. 12

INVENTARI DELS MATERIALS
DE L'ERMITA DE SANT PAU

SONDEIG A

NIVELL I

8 frags. ttxana
4 frags. totxo
51 frags. cer. amb vernís vidriat marró
16 frags. cer. amb vernís blanc
4 frags. cer. amb vernís verd
9 frags. càntir gris
5 frags. de motter
13 frags. de vidre
10 frags. teula i maó
7 cer. modernes sense vernís
6 frags. amorfs de ceràmica
3 frags. ossis
9 caragols
1 petxina
1 frag. estuc vermell modern
2 carbons
5 mostres de terra trepitjat
1 xapa d'ampolla de beguda
1 boleta de pedra
1 botó d'os

No ha semblat convenient de conservar tots aquests materials de cronologia recent. Només s'ha guardat el següent material:

- SP-1 Frag. amorf d'àmfora
- SP-2 Frag. amorf de cer. comuna romana
- SP-3 Frag. amorf de cer. bicroma
- SP-4 Mostra de diversos frags. del paviment

NIVELL II

Estèril.

NIVELL III

Estèril.

SONDEIG B

NIVELL I

97 frags. cer. vidriada vernís marró
3 frags. cer catalana decorada
9 frags. cer. vernís verd
4 frags cer. v ernís blanc
22 frags. càntir gris
37 frags. maons i teules
26 frags. cer. modernes sense vernís
6 frags. morter
5 frags. vidre
2 frags. ferrò
1 frag. ossi

Materials guardats:

SP-5 Frag. amorf cer. ibèrica pintada amb diverse línies
SP-6 Frag. T.S.I. amorf
SP-7 Frag. amorf cer. clara A
SP-8 Frag. de vora fumada
SP-9 Frag. amorf cer. comuna
SP-10 Frag. amorf cer. comuna
SP-11 Frag. amorf cer. comune
SP-12 Frag. amorf àmfora
SP-13 Frag. amorf àmfora
SP-14 Frag. amorf àmfora
SP-15 Frag. amorf teula o similar
SP-16 Frag. teula

NIVELL II

27 frags. cer. vidriada vernís marró
31 frags. maons i teules
22 frags. amorfs cer. modernes sense vernís
12 frags. càntir gris
2 frags. cer. vernís verd
1 frag. ceràmica basta grisa
1 caragol
1 frag. petxina

Materials guardats:

SP-17 Vora exvasada cer. ibèrica amb uja línia pintada
SP-18 Frag. amorf pasta tricolor
SP-19 Frag. amof pasta bicolor
SP-20 Vora cer, comuna
SP-21 Vora cer. comuna
SP-22 Frag. de vora bifida i aplicada, vora fumada.
SP-23 Frag. de vora fumada
SP-24 Frag. cer. comuna
SP-25 Frag. amoff d'àmfora
SP-26 Frag. amorf d'àmfora
SP-27 Frag. amorf de dòlium

NIVELL III: Estèril.

SONDEIG C

NIVELL I

- SP-28-30 Tres frags. dòlia color marró ataronjat
SP-31-34 Quatre frags. dòlia color marró-vermellós
SP-35 Frag. cer. amb vidriat marró
SF-36 Nansa fragmentada, dèscudella de cer. catalana blanc-blava
SP-37 Frag. cer. amb les dues superfícies vidriades, color grogós i marronós
SP-38 Frag. de rajola vidriada, blanc i blava
SP-39 Frag. amorf cer. comuna
SP-40 Frag. càntir gris
SP-41 Frag. àmfora, pasta ataronja da amb engalba beige
SP-42 Frag. cer. ibèrica amb pasta tricolor
SF-43 Frag. cer pasta grisa
SP-44 Frag. cer. ibèrica pasta bicolor
SP-45-48 Quatre frags. teula corba
SP-49-57 Vuit frags. cer amb restes de morter adherides
SP-56 frag. cer. amb morter de calç i pedrats arrodonides
SP-59-60 Dos frags. d'"opus signinum" amb preparació de pedra i morter
SP-61-63 Tres frags de tègula
SP-64-67 Quatre frags, de cer. comuna amb pastes oxidades
SP-68 Frag. de coll d'àmfora amb pasta ataronjada i engalba groguenca clara.
SP-69 Frag. cer. de pasta rosada i engalba beige clara, amb la superfície externa suauement ondulada.

NIVELL II

- SP-70 Vora de vernís roig pompejà forma Vegas 15. Vernís sols a la superfície interna i part superior de l'externa
SP-71 Vora clara A forma Lamboglia 4/36, Hayes 3
SP-72 Frag. de paret de cer. clara A Lamb. 5, Hayes 4
SP-73 Frag. fons i paret clara A, Lamb. 9b, Hayes 26
SF-74 Frag. amorf clara A
SF-75 Frag. paret i carena de clara A Lamb. 10, Hayes 23
SP-76 Frag. amorf clara A
SP-77 Frag. de fons clara A, amb solcs concèntrics i sense vernís a la superfície externa. Forma Lamb. 10, Hayes 23
SP-78 Vora clara A Lamb. 2a, Hayes 9
SP-79 Frag. amorf clara A
SP-80 Frag. amorf clara A
SP-81-82 Dos frags. clara A de fons, amb solcs concèntrics sense vernís a la superfície externa. Forma Lamb. 10, Hayes 23
SP-83 Vora clara A, o potser tapadora "vora fumata"
SP-84 Vora de T.S. Itàlica, forma Goudineau 27
SP-85 Frag. amorf de clara A
SP-86 Vora cer. comuna de pasta beige clar amb particulars micàcies
SP-87 Frag. de paret corba amb arrencament d'una nansa vertical. Pasta fina, beige clara, amb partícules micàcies. Engalba negrosa a la superfície externa
SP-88 Vora de cer. comuna de pasta ataronjada amb llavi de secció triangular

SONDEIG C

NIVELL IIa (continuació)

- SP-89 "Vora fumata", poc inclinada, potser de tapadora
- SP-90 Frag. de clara A amorf amb vernís a una sola superfície, probablement l'externa
- SP-91 Frag. de fons estriat amb solcs al fons extern i "fumada" la carena
- SP-92 Frag. de paret de fons estriat amb pàtena cendrosa a la superfície externa i solcs a la interna.
- SP-93 Frag. de fons i carena de fons estriat, amb pàtena marronosa a la carena
- SP-94 Frag. de paret de fons estriat amb pàtena cendrosa a la superfície ext. i solcs a la int.
- SP-95 Frag. de paret de fons estriat
- SP-96-100 Frags de parats fines
- SP-101 Fons pla i paret de cer grollera de pasta negra, amb superfícies marronoses (trencat en dos trossos)
- SP-102 Frag. cer. grollera, color grisós (2 trossos)
- SP-103 Frag. cer. grollera, color negrós
- SP-104-109 Frag. cer. comuna
- SP-110-152 Bocins diversos de cer. comuna amorfs
- SP-153-161 Bocins amorfs probablement d'àmfora
- SP-162-163 Ceràmica gris
- SP-164 Frag. amorf de cer. de cuina
- SP-165 Vora de cer. vidriada de color marró
- SP-166 Vora cer. vidriada de color verd marró
- SP-167 Frag. cer. basta amorf
- SP-168 Una bossa de fragments petits de paviments
- SP-169 Mostres d'opus signinum amb presència de morter i fragments ceràmics, sobretot tegulae i imbrices, a vegades pedres arrodonides. La superfície té un gruix entre 0.5 i 1 cm, llisa, compacta, de color blanquinós
- SP-170 Ceràmiques incloses dins d'opus signinum
- SP-171 Frag. amorf àmfora itàlica amb engalba groguenca. Pasta rugosa amb partícules negres. Té restes de morter adherit
- SP-172 Frag. amorf cer. comuna itàlica, pasta vermellosa, dura, rugosa amb partícules i restes de morter adherit
- SP-173 Frags. de morter i pedretes arrodonides, alguns d'ells amb superfícies rugoses
- SP-174 Tres frags. de morter amb pedres molt petites, dos d'elles presenten una superfície plana i rugosa. Possibles revocs parietals
- SP-175 Frag. de morter amb bocins de cer. i pedretes, amb una superfície plana i cendrosa
- SP-176 Frag. d'argila amb pedretes que presenta una superfície cendrosa
- SP-177-185 Frags. tegulae
- SP-186-209 Frags. imbrices
- SP-210 Frag. de morter lleuger amb pedretes minúscules i amb empremtes
- SP-211-212 Frags. de morter lleuger amb pedretes minúscules i amb empremtes
- SP-213 Frag. d'imbrax
- SP-214 Frags. petits de tegulae i imbrices
- SP-215 Frags. petits de dàtil·lus (entre ells tres de color marró que no responen ni al dàtil·lus 1 ni al 2)
- SP-216 Frag. dàtil·lus pasta etaronjada (dàtil·lus 1)

SONDEIG C

NIVELL IIa (continuació)

- SP-217-237 Frags. d'olla pasta ataronjada (dòlium 1)
- SP-238-248 Frags. d'olla pasta vermellova (dòlium 2)
- SP-249 Frags. del dòlium 1 que enganxen
- SP-250 Frag. amorf cer. comuna, prima, ben cuita, de pasta oxidada amb restes d'engalbe fina a l'exterior. Color ataronjat
- SP-251 Frag. de ceràmica pintada de tradició ibèrica
- SP-252-257 Frags. d'estuc de color blanc
- SP-258-259 Frags. d'estuc de color vermellós
- SP-260 Frag. d'estuc de color blanc amb una ratlla de color negre
- SP-261 Frag. d'estuc de color blanc amb una ratlla de color vermell
- SP-262 Frag. d'estuc de color verd pàl·lid
- SP-263 Frag. d'estuc de color verd pàl·lid amb decoració de dues línies, una de negra i una altra de marró
- SP-264 Restes d'un clau de ferro, trencat en dos trossos
- SP-265 Frag. amorf de cer. clara A
- SP-266 Frag. pla de teula

NIVELL IIb

- SP-267 Tros del dòlium 2
- SP-268 Dos trossos del dòlium 2 que enganxen
- SP-269 Petit tros del dòlium 2
- SP-270 Petit tros del dòlium 2
- SP-271 Dos trossos que enganxen del dòlium 2
- SP-272 Dos trossos que enganxen d'imbrèx
- SP-273 Deu petits frags. de dòlium (un del nº 1, la resta del 2)
- SP-273 Mostra de trossos de morter amb pedretes calcàries arrodonides que no superen el centímetre d'eix màxim, compacte, alguns dels frags. amb superfícies rugoses plans, en un cas amb superfície d'impressa

NIVELL III

- SP-274-302 Petits frags. cer. comuna
- SP-303 Petit frag. cer. gris emporitana, ben cuita
- SP-304 Frag. de carena de vas bicònic, pasta grisa, ben cuita, ab la superfície externa negra
- SP-305 Frag. amorf cer. a mà amb abundant desgreixant
- SP-306 Vora de cer. a mà, pasta negra
- SP-307 Vuit petits frags. de tovot, un d'ells parcialment cuit
- SP-308 Tros de dòlium
- SP-309 Petits frags. amorfs de cer. basta
- SP-310-313 Frags. d'imbrices
- SP-314 Frag. de vora de teula
- SP-315 Cinc frags. d'opus signinum i cinc de terrissa amb restes de morter
- SP-316 Frag. d'estuc de color vermellós
- SP-317 Petit frag. d'estuc de color blanc
- SP-318-319 Dos frags. de caragols marins

SONDEIG C

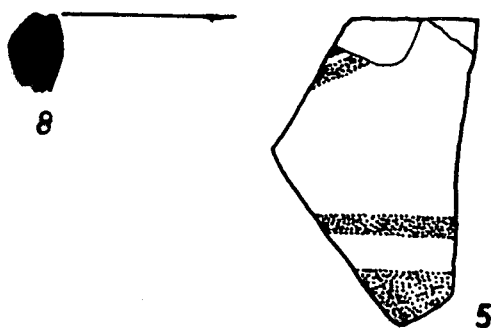
NIVELL III (continuació)

SP-320 Petit frag. de vidre translúcid de color blanc
SP-321-322 Esquerdills d'os

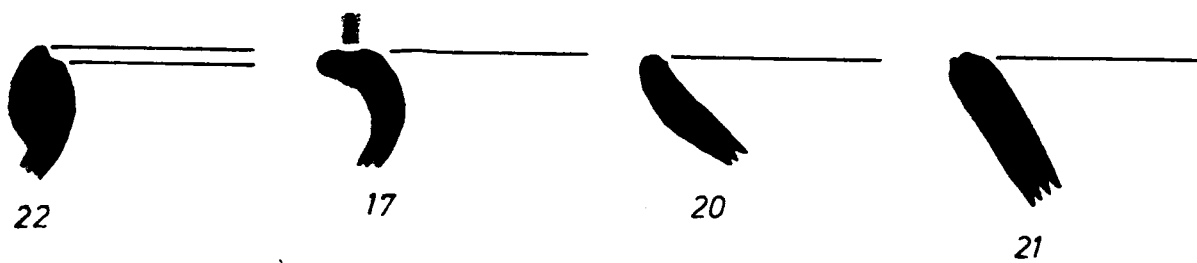
NIVELL IV

SP-323 Frag. de cer. comuna de pasta ataronjada i superfícies beiges.
Es va trobar a la vora sud del d'oliu 1, uns 2-3 cm sota la superfície del canvi d'estrat

SANT PAU Sondeig B

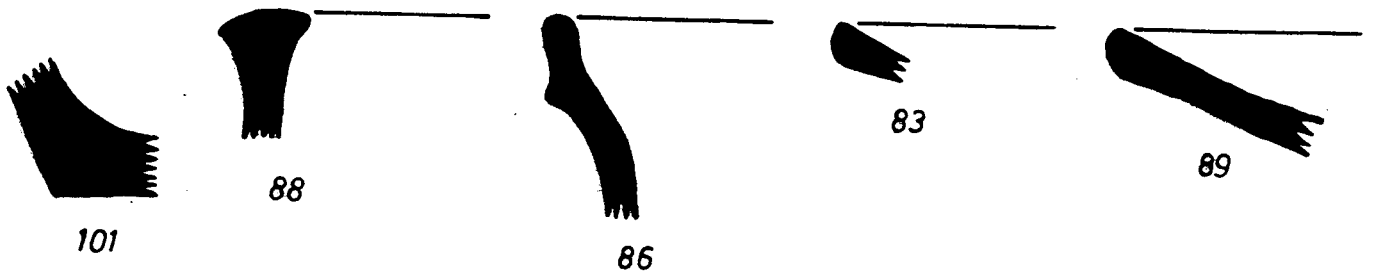

NIVELL I

NIVELL II

SANT PAU Sondeig C

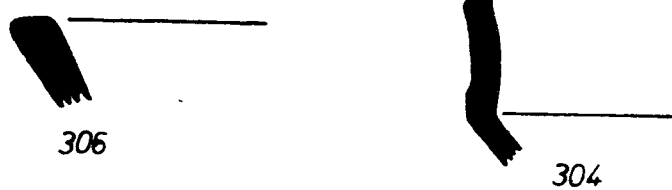

NIVELL IIa

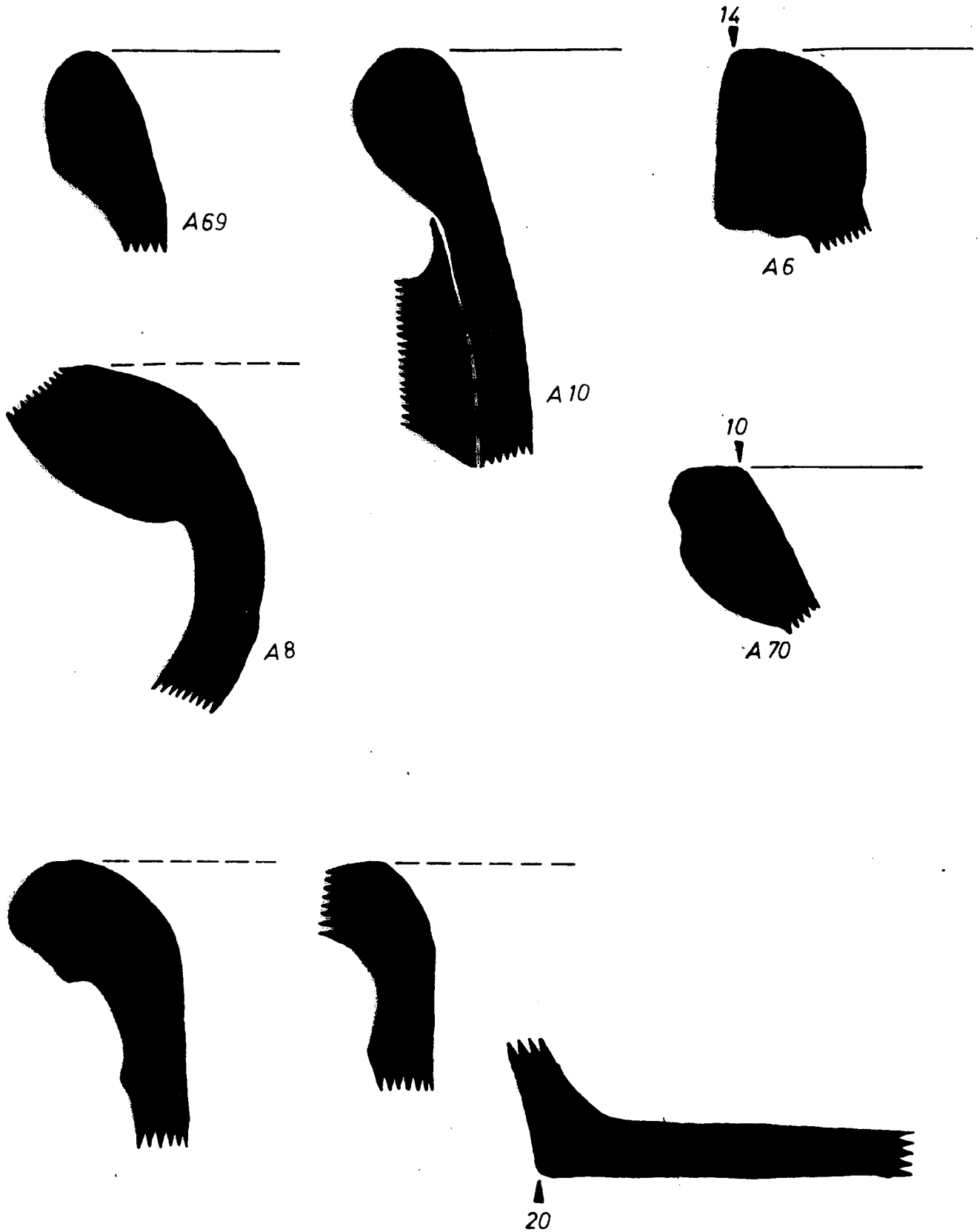

marro negre blanc verd vermell

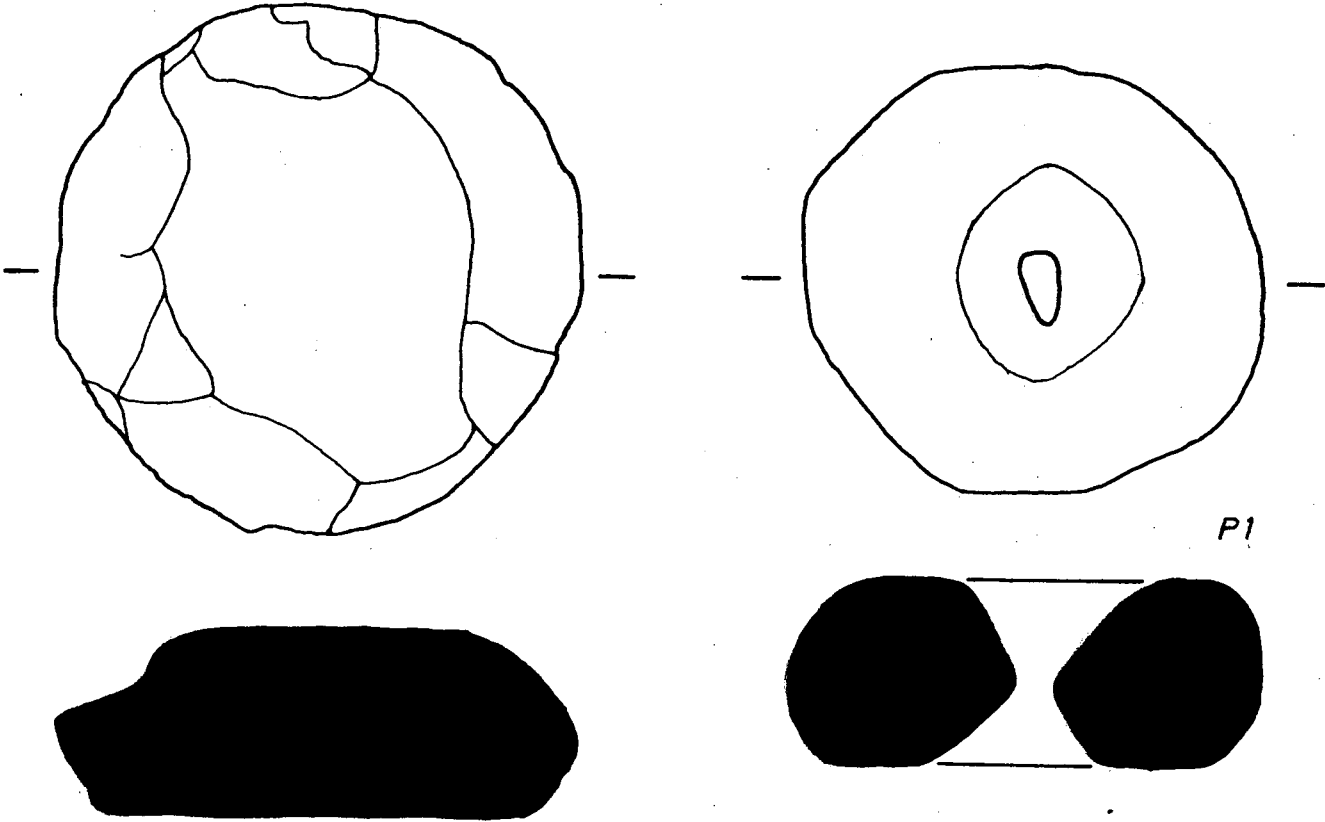
NIVELL III

SANT PAU Material superficial
Àmfores

SANT PAU Material superficial

P1